

Међународна научна конференција „НДХ и Концентрациони логор Јасеновац у свјетлу савремених истраживања“, Доња Градина, 22—23. април 2025. године

Др Милош М. Дамјановић

Косовска Митровица,
Република Србија

Приказ

УДК 341.322.5(497.5+497.6)»1941/1945»

COBISS.RS-ID 143179777

DOI 10.7251/TOP2511219D

У Козарској Дубици, питорескном градићу на обали умирујуће реке Уне и чаробног природног пејсажа, средишту дубичке регије у Републици Српској, током 22. и 23. априла 2025. године одржана је међународна научна конференција „НДХ и Концентрациони логор Јасеновац у свјетлу савремених истраживања“, у организацији Јавне установе „Спомен-подручје Доња Градина“ и под покровитељством предсједника Републике Српске, а поводом 80. годишњице пробоја јасеновачких логораша. Први радни дан скупа одржан је 22. априла, а отворен је уводним излагањима домаћина, директорице ЈУ „Спомен-подручје Доња Градина“, гђе Тање Тулековић, којој се придружио и сарадник наведене установе, проф. др Драга Мاستиловић, да би се на концу, учесницима, гостима и присутној седмој сили, обратили и уважени гост из Израела, г. Гидеон Грајф.

Од укупно 21 учесника конференције, већина је долазила са српског говорног подручја: седморо учесника било је из Србије и шесторо учесника из Републике Српске, односно Босне и Херцеговине. Остали учесници били су из иностранства, са несрпског говорног подручја, од којих су двојица учесника дошла из будимпештанског Меморијалног музеја Холокауста, једна учесница са ЕЛТЕ универ-

зитета у Будимпешти, двојица учесника из Израела, од којих један са Универзитета у Тел Авиву, један из Норвешке, једна са Европског института за ранословенске студије и један са Универзитета у Трсту. С обзиром на чињеницу да је обухватила истраживаче из различитих научних области и реферате шареноликог тематског спектра (историја, етнологија, књижевност, богословље, архивистика, компаративна анализа, култура сећања, мемоаристика, студије национализма, пропаганде, геноцида и Холокауста, студије случаја итд.), конференција је имала мултидисциплинарни карактер. Структурисана је у три панела и конципирана, колико је било изводљиво, по тематском принципу.

У првој сесији насловљеној „Нови прилози истраживању усташког злочина геноцида у Независној Држави Хрватској – узроци и последице усташке идеологије“ учествовали су проф. др Драга Мاستиловић („Гдје и када је убијен свештеник Богдан Лалић“), који је уједно модерирао овом сесијом; др Драго Његован („Елаборати Покрајинске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини на подручју Срема у оквиру НДХ (1941—1945)“); др Андраш Зима у коауторству са др Норбертом Гласером („Промјена оквира империја и националних концепата; представа националних покрета на Балкану у мађарској јеврејској штампи“); Ана Ћирић Павловић („Пријатељство Срба и Јевреја у усташкој пропаганди: Сарајевски нови лист 1941—1945“); Тања Тулековић („Страдање дјеце у Независној Држави Хрватској: последице усташке идеологије“) и Мирко Димић („Страдање становника села Пуцари током Другог свјетског рата – анализа броја страдалих села у односу на општину Козарска Дубица“).

Другом сесијом, чији је радни наслов гласио „Холокауст и Порајмос“, модерирао је Ана Ћирић Павловић, а излагачи су били: проф. др Кринка Видаковић Петров („Јасеновац, логор смрти: сведочанства и сећања јеврејских заточеника“); у међувремену преминули проф. др Драгољуб Ацковић („Самударипен на просторима Републике Српске у светлу нових истраживања“); др Гидеон Грајф („Компаративна анализа два логора истребљења: Јасеновац и Аушвиц“), коме су због непроцењивог значаја реферата модератор и учесници једногласно допустили излагање знатно дуготрајније од предвиђеног; мр Данијела Мрда и коаутор проф. др Драга Мاستиловић („Грађа о Холокаусту у Архиву Босне и Херцеговине“);

Дејан Мотл („Холокауст породице Волнер“) и Нађа Греку („Порајмос и сећање: између признања и заборава – политике сећања и колективно памћење / заборављање о страдању Рома“).

Трећа сесија именована „Студије о рату и геноциду током Другог свјетског рата“ започета је после радног ручка и паузе. Њен модератор био је Дејан Мотл, а резултате својих истраживања на овом панелу изнели су следећи учесници: Кнут Фловик Тхоресен („Норвешка као испостава усташког злочина геноцида“); Јасмина Тутуновић Трифунов („Сећања Јане Кох као извор за истраживање: страдања деце у Другом светском рату“); др Милош М. Дамјановић („Судбина белоемиграната јеврејског порекла у Југославији током Другог светског рата“); Георгије Вулић („Попис жртава јеромонаха Симеона (Биберцића) као извор за страдање столачких Срба током Другог свјетског рата“); Владимир Бурсаћ („Корак ка разумевању дешавања у Независној Држави Хрватској (НДХ)“); др Драгана Лазаревић („Теорија интерпретације – објашњавање националне трауме кроз споменике“); Мирко Галасо („Надбискуп Алојзије Степинац: италијанска тачка гледишта на веома контроверзну фигуру“) и Барак Габор („Животна прича Шошане Габор“).

Радни језици конференције били су српски и енглески. После сваке сесије учесници конференције су дискутовали о покренутим темама, мотивисани интересантним презентацијама и динамичним наративима која су отворила бројна и хетерогена питања из повести усташке творевине, ратних злочина и Другог светског рата. Конференција је допринела размени стручних мишљења и продубљивању знања о историји и карактеру Независне Државе Хрватске, нарочито оних њених саставних компоненти у релацији са србцидом, Холокаустом и Порајмосом.

Други дан научне конференције предвиђен је за обилазак меморијала. Радне активности започете су посетом „Спомен-подручју Доња Градина“, где су домаћини упознали учеснике са мисијом њихове установе и богатим наслеђем активности иза којих стоје. Приређен је историјски час, а у изложбеним просторијама учесници су имали прилику да погледају сталну поставку која укључује и оригиналне артефакте који сведоче о бруталности и монструозности усташке страховладе, подсећајући их на етичку врлину историјске науке, развијајући емпатију према жртвама и опомињући на дужност и сврсисходност сећања и активног супротстављања злу.

Боравак на простору некадашњег масовног усташког стратишта нарушио је спокојство посетиоца, свешћу, промишљањем и подсећањем на не тако далеку прошлост датог места. Обилазак је завршен код „Тополе ужаса“ — јединственог природног објекта и симбола геноцида који одваја и разликује усташке логоре од свих осталих нацистичких логора смрти.

Следећа дестинација био је Храм Св. апостола Петра и Павла у селу Драксенић, живи сведок историје патњи српског народа овог дела НДХ у Другом светском рату. Месни парох детаљно и акрилично је гостима представио мучну и језиву судбину сеоске православне цркве и њених верника који су искусили најтамнију страну усташких власти. У порти новоподигнутог храма налазе се остаци првобитног храма — места страшног масовног злочина, и уређена, у свету јединствена „Гробница крви и мозга“, где су похрањени посмртни остаци, крв и мозгови великог броја измасакираних српских стараца, жена и деце овог несрећног села.

Имајући на уму да је ово био пионирски подухват организатора на пољу одржавања научних конференција, уложени труд, демонстрирана озбиљност и професионализам препознат у сваком сегменту њеног рада заслужује сваку похвалу. За успешно организовање скупа најзаслужнија је директорица наведене установе, гђа Тања Тулековић, која је у стратегији планирања и свеукупног ангажмана око њене реализације уживала несебичну и енергичну потпору својих колега. Ово својеврсно пробијање леда уједно је гаранција да њихов велики ентузијазам неће опати у будућности, те да ће ускоро поново обрадовати стручну и лаичку јавност новим сродним садржајима. Надамо се да ће у томе имати пуно разумевање и подршку надлежних органа задужених за колективно памћење и развој научног прегалаштва и да ће једновремено свест друштва и државних институција о важности одржавања оваквих научних конференција бити још већа него што је данас. Објављивање зборника радова предвиђено је по окончању конференције. Верујемо да ће ускоро изаћи на светлост дана, на радост и задовољство свих љубитеља музе Клио.